

OB SEDEMDESETLETNICI PISATELJA STANKA MAJCENA

Dne 29. oktobra tega leta je doživel v svojem rojstnem mestu Mariboru 70 letnico življenja pisatelj *dr. Stanko Majcen*. Marsikomu izmed nas je to ime kot ime pisatelja neznano, dasi mu je morda poznano kot ime visokega ministerialnega uradnika v Beogradu ali dolgoletnega podbana v Ljubljani. Zlasti mladi rod ve malo o njem, čemur se ni čuditi: saj je živel skromno skrit v svojem dnevnem delu, pa tudi knjižnih izdaj nima bogve koliko: eno dramo iz l. 1919, zbirko enodejank iz l. 1923, (ki sta obe bili že od vsega početka redki), ter eno zbirko črtic iz l. 1944. Po tej zadnji šele se je njegovo ime približalo mlajšemu rodu. Vse drugo, kar pa je napisal v svoji prvi dobi in po dvajsetletnem molku, je izšlo po revijah ali čez deske teatra, ni pa našlo poti v knjige ter se je zato nanj pozabilo in tudi na pisatelja. Toda če bi se izbralo ali zbralo njegovo delo (in alj ni to naravnost dolžnost SKA?!) — bi njegov življenjski opus, tudi če je razmeroma maloštevilen, pokazal težko zlato ceno: Majcen bi se odkril naši dobi kot eden najsodobnejših slovenskih besednih ustvarjalcev, najglobljih, z visoko umetniško kulturo ter svetovno človečansko problematiko. In prav zato, da se podčrta ta sodobnost, ta svetovljanski značaj njegovih stvaritev in vsečlovečanska globočina, ki preko etičnosti sega že v samo religioznost mističnega značaja, zato ta spomin njegovemu življenjskemu jubileju, ko v domovini, kjer živi, ni našel nitj imena v Priročnem leksikonu, kjer ga je dobil na pr. neki Majcen, natakak, partizanski junak... Vrednote se različno vrednotijo, mi jih tako, da smatramo Majcena za redkega slovenskega pisatelja evropske patine.

Kakšen je življenjski opus Stanka Majcena?

Urejeval je akademski list Zora l. 1914 in pisal vanj pesmi, članke in prvi svoj dramski osnutek na motiv narodne pesmi Alenčica, kraljica ogrska. Nato je prešel v Dom in svet, kamor je napisal nekaj pesmi (impresionističnih pa tudi filozofskih) ter par črtic deloma iz Slovenskih goric (Voznik Marko), ki so kazale njegovo kratkotrajno zavzemanje za domačijsko literaturo, še več pa iz dunajskega vele-mestnega življenja, ki so najznačilnejše Majcenove ustvaritve tega prvega tvornega desetletja z akademskim in vojnimi doživetji. Iz tega vojnega okolja je tudi njegova povojna drama Kasija (1919), pravljica igra Dediči nebeškega kraljestva (1920), ki ji je sledil še dramski prizor Apokalipsa (1923), ter knjižna izdaja Za novi rod (Trst 1923). To zadnje pomeni za tedanji čas — nov način pisanja drame, take, ki so jo tedaj nasploh imenovali "knjižna drama" se pravi, ki da je nevprizorljiva, ker ji pač tehnika odra še ni prišla blizu. Zato Kasija, čeprav je imela uspeh v Narodnem gledališču, le ni imela takega, kakor bi ga imela — recimo v današnjem teatru.

V ta čas njegovega plodnega, vročnega dela, spada tudi njegova prav tako prodirna pesem, ki ji je dal skupni naslov Zemlja (DS 1923-4), pa ni nikdar izšla knjižno. Je ta lirika pionirskega značaja: nazorno zajeta zemlja, pojmovana realistično, toda vedno v metafizični perspektivi. V dramah kot v liriki je Majcen pravi ekspresionist po vsebini in obliki, ki jo vedno na novo išče in odkriva.

To njegovo leposlovno ustvarjanje, ob katerega damo lahko še par tehničnih kritik (o Preglednem Azazelu, Župančičevih antologijah, Vod-

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Literarni odsek

Trinajsti kulturni večer

Sobota 8. novembra 1958 ob 19 uri v salonu Bullrich

Sarandí 41, Capital

SEDEMDESETLETNICA PISATELJA ST. MAJCENA

Predava *dr. Tine Debeljak*

Recitacije in branje iz Majcenovih del

Posebnih vabil ni

NEKAJ
LITERARNE ZGODOVINE
O LITERARNIH ZGODOVINAH

1934 - Anton Slodnjak:
PREGLED SLOV. SLOVSTVA

"...Slovstveno delo Stanka Majcena označuje želja po novi dramski obliki, čeprav tudi Majcen pesni verze... in piše dobro psihološko črtico in povest... Majcenove drame so povečini vojne drame, v katerih hoče pesnik dramsko upodobiti svet v vojnem času, kakor se je zrealil v življenju posrednih vojnih žrtev. Vse dogajanje v Majcenovih dramah je duhovno dejanje ter stanje, zunanje besede in kretnje so samo znaki notranjega življenja, ki jih pisatelj uporablja za to, da mu gledalec more slediti... — ...Podobnega stvariteljskega duha razodevajo tudi njegove novele, razven avtobiografske povesti Detinstvo. Tu je z veliko psihološko verjetnostjo upodobil otroška leta ter je ne sicer s poveljevanjem mladosti, temveč z bolečo odkritosrčnostjo, odkril dušne in telesne bolesi in radosti meščanskega dečka. V novelicah in črticah pa je z bistrim razumom analiziral vsakdanje zgodbe kot ostre projekcije iz nezavestnega doživljanja, ki se samo v najkritičnejših trenutkih spremenijo v neke klice usode, v katerih se človek zdrzne in zamisli... — ...Tak duh gospoduje tudi v Majcenovi pesmi, kjer se bojuje razum in čustvo ter iščeta čim krašje, aforistično trpke pesniške oblike za svoj boj. Najznačilnejši je venec ZEMLJA, kjer je Majcen hotel izraziti prita-jeno trpko radost in bolelost človeka in zemlje v severnem delu Slovenskih goric. Majcenova pesem je neosebna, brez omamnih čustev in blestečih misli, vendar drhti iz nje primitivno, a skeleče kozmično občutje, ki družijo individualno človeško bolelost sočloveka in narave. Škoda, da Majcen molči že od leta 1926. V tretji dominisvetovski generaciji je bil najmočnejši talent." (Str. 470,471)

1953 - Stanko Janež:

ZGODOVINA
SLOVENSKE KNJIZEVNOSTI
(Ga že ne omenja.)

1955 - LJUBLJANSKI
PRIROČNI LEKSIKON
(Ga še ne omenja.)

"... Zaradi pesniškega cikla ZEMLJA (Dis. 1923/24) ki ga označuje v kmečko okolje presajena duhovnost in ritmičen jezik, spada Majcen med pesniške glasnike slovenskega ekspresionizma. - Majcenovo vseskozi dušeslovno prozo preveva ekspresionistična poduhovljenost. Pisatelj oblikuje spočetka svetovljansko snov iz prve svetovne vojne, kasneje skuša, zlasti v opisih domačijskega okolja Slovenskih goric združiti prvine naturalizma z religioznim razmišljanjem o človeškem življenju. - V Majcenovih dramah se prepleta realizem s poduhovljenostjo, simboliko a ne gorečnostjo. Njegova dramatika izvira iz vojnih doživetij in iz socialne zmede, ki je zajela človeštvo po vojni. Majcen je obetal, da se bo razvil v uspešnega dramatika, a ko je vojna psihoza prenehala, mu je zmanjkalo navdiha. Med krščansko - socialnimi literati je veljal za radikalnega, saj je usodo literaturo vezal z zmago proletariata. (Str. 602)."

doma in po svetu

— *Univerza v Ljubljani*. Lani je uredniški odbor "Objav Univerze v Ljubljani" pod vodstvom dr. Zwittra in s sodelovanjem bibliografskega strokovnjaka J. Logarja pripravil seznam ljubljanskih univerzitetnih profesorjev, docentov, predavateljev, sodelavcev in asistentov, njihove življenjepise in bibliografije. V knjigi 480 strani je najti 505 oseb, razvrščenih po fakultetah in institutih, v katerih delujejo. V biografiji vsakega posameznika je navedeno le tisto, kar predvsem zadeva njegovo univerzitetno pot, med spisi pa so naštet tisti, ki so se avtorju zdeli najvažnejši. Delo pri naša tako "pregled uspehov, ki jih je ljubljanska univerza dosegla pri svojem trudu za obogatitev slovenske kulture, za dvig naše življenjske ravni, in nazadnje tudi pregled čez njen skromni, pa čeprav ne popolnoma neznatni prispevek k obogatitvi splošnega človeškega znanja," kot je v uvodu zapisal rektor.

— *Biografska rasprava članaka i književnih radova*. Leksikografski zavod v Zagrebu je v l. 1956 in 1957 izdal dve knjigi (856 in 771 strani), v katerih je izčrpana večina jugoslovanskih periodičnih

nikovih Vigilihah itd.), esejev (Podržavljena umetnost) ter misli (o Kierkegaardu, davno prej kot je postal po vojni moden!) je bilo zaključeno nekako okrog leta 1924. Drama Prekop z barjanskega okolja, ki jo je l. 1935 priobčila Finžgarjeva Mladika, je baje še iz tega časa, toda spet z novim stilom; s simbolistiko, ki posega že skoraj v alegorijo.

Rečemo lahko, da odslej dvajset let Majcen ni priobčeval svojih stvaritev. Zato si štejem v velik uspeh, da mi je uspelo jeseni l. 1943 znova ga pripeljati na polje literarnega ustvarjanja. Kot novo začetni literat mi je začel pošiljati svoje svetopisemske legende pod psevdonom kot feljtona za Slovenca, češ, da ne ve, če je stvar zrela za Dom in svet! Kot da se je odvalil pisati! In iz tega je nastala zbirka svojevrstnih legend in črtic *Bogar Meho* (1944), s katero se je spet preko Palestine povrnil v Slovenske gorice, in postavil z njo sintezo svojega začetnega domačijstva s poznejšim svetovljanstvom in ekspresionistično metafiziko; tokrat je nebesa približal zemlji in posvetil svojo rodno pokrajino s Kristusovim prihodom v njegove gorice. Realiziral je to, kar je že svoj čas zamislil Cankar: odkriti v naših ljudskih podobarjih sled božjega bivanja med nami. Iz psihološkega risarja značajev, je M. postal mistik. Toda ne več gotskega stila, temveč timmermanske holandske šole. Majcenova vedno etična in moralna osnova je našla tu pot v religioznost Drama Matere, ki smo jo teden pred odhodom iz domovine videli v Narodnem gledališču, je nam pokazala Majcena kot enega viškov slovenske dramatične sploh. Toda danes se ta ne omenja niti v literarnih zgodovinah (Janež).

Ni to veliko, toda je izredno kvačitetno delo, pionirsko in še — oz. šele — sedaj sodobno; tako sodobno, da se čudimo, kako so mogli literarni varuhi trpeti dvajsetletni molk takoj velikega pisatelja; in tako pionirsko, da ga doba, v kateri je ustvarjal, ni dojele in ni mogla odrsko realizirati stvaritev njegovega prehitvejočega duha. Nam se zdi Majcen direktni nadaljevalec tradicije Ivana Cankarja, izhajajoč iz njegovih zadnjih črtic in njegove Lepe Vide v to, kar je mislil ustvariti že Cankar: slovenski religiozni ekspresionizem. Izhajajoč iz Cankarjeve etične, moralne in socialne kritike življenja, je našel pristan v religioznem misticizmu Jezusa na slovenskih tleh. Pričujočnost Boga, ne samo vesti, v slednjem človeškem dejanju. Povezal je tako Cankarjevo tradicijo s sodobnostjo tako, da se mi zdi, da se je materialistična nova stvarnost ni dotaknila; negiral jo je, kakor je ona negirala njegovo. Nov rod pa ga dviga v svoje sopotništvo za nov čas. V njem gleda začetke novega dramskega pisanja pri nas in novo uglasene pesmi pa problematike v prozi, ki je danes splošno svetovna.

To pot hoče predavatelj, katerega je nekoč jubilejnik poveril za izbor njegovega življenjskega dela, vsaj nakazati v prvem delu večera. V drugem pa naj recitacije njegovih del ponazore in pogloblje literarno oznako z občutjem prave njegove umetnosti.

Tine Debeljak

P. ANTON PREŠEREN SJ SLOVENCEM

(OB ZLATI MAŠI)

Na Vse svete 1908 je sedanji slovanski asistent Družbe Jezusove p. ANTON PREŠEREN daroval v Rimu v kapeli starega Germanika svojo prvo daritev. Ker je bil v letu posvečenja prefekt teologov, je bila okrog novomašnega oltarja zbrana vsa komuniteta. Na novo mašo svojega nečaka je prihitel tudi tedanji ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič.

Od tega uvodnega dejanja duhovniške službe je letos poteklo petdeset let z zasluženji in zaslugami bogatega življenja, ki je oblo pridovalo tudi slovenskemu narodu. Kakor je poznano ime p. Prešerna, pa slovenska javnost komaj ve o njegovem delu. Slovenski biografski leksikon njegove biografije ni mogel prinesiti, pač zato, ker bi objektivna informacija bila v napoto raznim barbierijevskim rimskim dopisom po partizanskem časopisju, ki ga še vedno trapijo že stoletja stari jezuitski strahovi. Vse malotno zamolčevanje in izkrivljanje pa v ničemer ne more prizadeti stvarne veljave ene najpomembnejših osebnosti sodobnega slovenskega katolicizma, t' stega Slovenca, ki v središču krščanstva opravlja najbolj odgovorno službo na področju, ki daleč presega naše narodne okvire. Njegovo delo nosi tako univerzalen katoliški pečat, da površen opazovalec nima spoznalnih sredstev, da bi spreumel, kako globoko je njegova osebnost zakoreninjena v slovenstvu.

Pokrajina in rod, iz katerih izhaja, nam to zakoreninjenost v dokajšnji meri razlože. Brezniška župnija, ki pod njen zvon spada Zabreznica, kjer je bil 2. junija 1883 rojen Anton Prešeren, je edinita zardnica slovenske inteligence. Od 1800 do 1900 je ta mala župnija dala 120 izobražencev. Med njim sta Prešeren in Čop. Taka trmasta volja po socialnem dvigu je mogla rasti samo iz tako samosvojih tal, kot je radovljski kot, — Gorenjska in pravem in prvotnem pomenu, —

kjer se je do XII. stoletja držalo staro slovensko plemstvo, kjer so se dalj kot drugod obdržali kmetje svobodniki. Redko redok slovenski rod se more meriti s Prešerni v tem, koliko sprednjih mož je dal svojemu narodu. Najnovejša genealoška raziskovanja so privedla do sk'epa, da imajo razne veje med Žirovnico in Kranjem istega skupnega pradedca. Po materi izhaja iz rodu, ki nam je dal nadškofa Jegliča, moža, ki je tako uresničil v sebi l'k katoliškega slovenstva, da nam je dvignjen naravnost v njega simbol. To so tako globoke korenine, da so ostale žive vkljub temu, da je p. Pešeren ves čas svojega šolanja in delovanja — z izjemo enega leta — stalno prebival izven domovine.

Vrhbosanski gen. vikar Jeglič, ki je vedno cenil jezuitsko vzgojo, je nečaka poslal v Travnik, kjer so od 1882 očetje Družbe Jezusove vodili tedaj edini vzgojni zavod v južnoslovenskih deželah. V svojih spominih na travniška leta priznani hrvaški katoliški literarni kritik dr. Ljubomir Maraković s ponosom govori o svojem sošolcu p. Prešernu, ki je bil "primus od našega razreda". Da počitijo svojo mlado voljo novo stoletje posvetiti "Kralju vekov", so tedanji višješolci na Novo leto 1901 priredili v Travniku akademijo, sedem dramskih slik na tema "Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat." Sedmošolec Prešeren je zanje napisal prolog in dva prizora. Prihodnjega organizatorja je pokazal, ko je na njegovo pobudo in po njegovem delu bila v zavodu obnovljena mala kongregacija.

Po odlični maturi ga je škof poslal v rimski Germanik kot bogoslovca ljubljanske škofije. Sedem let študija na Gregoriani je leta 1909 končal in se z dvojnimi doktoratom vrnil v domačo škofijo, kjer je bil nastavljen za kaplana v Borovnici. Kot mlad doktor filozof je sodeloval v Katoliškem obzorniku, kjer je napisal tudi razpravo o svetovnem nazoru tedaj zelo branega švedskega kemika Svante Arrheniusa.

Toda že dolgo je gojil željo po redovnem življenju v Družbi Jezusovi, 1910 jo je mogel uresničiti in je vstopil v novicijat. Potem je na innsbruški univerzi od 1913 do 1918 predaval moralno teologijo in etiko. V Zeitschrift f. kath. Theologie je priobčil obširno razpravo o odnosih nedeliskega posvečevanja do tretje zapovedi dekalog (XXXVII (1913) 568-603, XXXVIII 709-759).

Ustanovitev narodne države SHS je delo p. Prešerna usmerila drugam. Po prevratu so morali slovenski in hrvaški jezuiti zapustiti Nemško Avstrijo. P. Prešeren je bil poslan v Sarajevo, njihovo tedaj najpomembnejše torišče, za rektorja vrhbosanske bogoslovnega učilišča in semenišča (1919-1922). Po 1921 je tudi predaval in sicer moralno, pedagogiko in kateheto.

Kmalu po o amosvojitvi južnoslovenske redovne pokrajine (1919) je zateleta leta 1922 p. Prešerna čast provinciala. V težkih razmerah, ko se je zlasti Svetožar Pribičević igral s mislijo prepovedati jezuite, je bilo treba ustvariti vrsto ustanov, ki jih terja samostojna redovna pokrajina. Vedno na potu od Ljubljane do Sofije, od Zagreba do Dubrovnika, je bil res duša province. To je bila zlata doba njegovega delovanja, ko je mogel najboljšo moči posvetiti razvoju mlade province. 1930 je bila ustanovljena rezidenca v Beogradu, isto leto je bila odprta velika stavba na zagrebškem Jordanovcu, namenjena za dom pisateljev in Dom duhovnih vaj.

Ves zavzet za širjenje božjega kraljestva je vkljub temu, da je provinca koraj začela samotojno življenje, vel'kodušno ukrenil vse potrebno za lastno misijonsko področje v Bengaliji. Ljubezben do misijonov je naravnost značilna zanj, za misijonarie, za stanovitno bodrilno dopisovanje z nimi, dobi vedno časa, zanje vedno naše sredstev.

Osebo poznanje cerkvenih razmer v Svednji Evropi in Balkanu, izkušnje v vseh oblikah Družbinega apostolata, uspehi v vodstvu province so bili tako očitni, da ga je po smrti p. Jank'ewicza vrhovni predstojnik Družbe Jezusove p. Vladimir Ledochowski leta 1931 poklical v Rim za svojega asistenta v vodstvu slovanskih pokrajin. V tej visoki službi ga je 1946 vnovič potrdila generalna kongregacija, ki je izvo'ila za generala p. J. Janssensa. Od leta 1950 do 1957 je bil tudi delegat g. generala za Gregorijansko univerzo in druge jezuitske visokošolske ustanove v Rimu. Kot dolgoletni sodelavec m. Ledochowskega, tega največjega novodobnega organizatorja jezuitskega šolstva, dobro pozna njegove namene.

V področje slovanskega asistenta spada skrb za Vzhodni inštitut in Ruski zavod. Pri p. Prešernu ni le vestno izpolnjevanje poklicne dolžnosti, temveč tudi uresničevanje mladostnih cirilmetodijskih idealov. Iz zapisnikov slovensko-hrvatske Akademije sv. Cirila in Metoda v Germaniku razvidimo, kako so tedanji slovenski gojenci reagirali na znani Grivčev članek o cirilmetodijski ideji. Za Vzhodni zavod in Russicum je dal obilo pobud, marsikaj bi danes ne bilo ali ne bi bilo tako dobro, če ne bi bilo njegovih nasvetov in ukrepov. Vedno je podpiral Velehradske shode, kjer je zastopal p. generala in jih z globokimi meditacijami nadnaravno usmerjal. Misel, da bi najvišja cerkvena auktoriteta ob stoletnici Bratovštine sv. Cirila in Metoda dala tej Slonšekovi ustanovi najvišje priznanje, se brez njegovega ug'leda nikdar ne bi uresničila.

(Dalje na 6. strani.)

publikacij zadnjih dveh stoletij - 6000 revij in listov. Bibliografija razprav in člankov je nastala vzporedno z drugimi enciklopedijami (obča, jugoslovenska, pomorska itd.) iste založnice. Za vse te je okoli 700 strokovnjakov pet let izpisovalo gradivo in tako pripravilo nad milijon lističev. Uredniki (M. Ujević, B. Blagojević, J. Horvat, M. Jiroušek, J. Logar) so v obeh doslej objavljenih knjigah zbrali in uredili spise, ki spadajo v književno teorijo, primerjalno književnost in zgodovino književnosti jugoslovenskih narodov. Po prvotnem načrtu naj bi vsa zbirka bibliografij imela 25 knjig.

Stane Suhadolnik, ki o delu poroča v reviji "Jezik in slovnstvo" (III. letnik, 8. števil, maja 1958), pravi o njem med drugim: "Velika stvar je opravljena. Nečoč bi si o nji komaj sanjati upali. Danes lahko zapišemo, da je tlake tudi za kulturne delavce in znanstvenike s področja literarne zgodovine konec. Vsa naša kulturna dediščina, izgubljena in raztresena do nedavnega po periodičnih publikacijah, je dobila v teh bibliografijah svojo pravo vrednost in pravo mesto, ker se je uredništvo zavedalo, da "če i neznatnišva bilješka iz nacionalnih grupa često pružiti dragocjenu, a možda i jedinu dokumentacijsku gradju." Razveseljuje je, da je med približno 10.000 književniki s 50.000 enotami (in čednim številom anonimnih člankov) dobršen del Slovencev, lepó, da je večina naših psevdonimov in šifer razrešena, in posebno hvale vredno, da se je v hrvaški knjigi s slovenščino tako spoštljivo ravnalo."

— *Bogo Komelj: Kulturni delož Dolenjske.* Za lansko zborovanje slavistov v Novem mestu je "Kolektiv" tamkajšnje knjižnice pripravil knjižno razstavo in izdal navedeni "izvleček iz rokopisnega razstavnega kataloga". Najznejši del knjige (44 str.) je poskus kulturne topografije Dolenjske. Naznačeni so vsi kulturno pomembni kraji in naštetí pomembnejši ljudje, ki so se na Dolenjskem rodili, se tam šolali ali službovali. Zbranih je 209 krajev in 762 kulturnih delavcev.

Kot poroča "Jezik in slovnstvo", gre tedaj za zarodek kulturnega zemljevida Slovenije. Iz lista ga vira dodajamo, da so tak zemljevid že mnogi pripravljali ali ga imajo celo v rokopisu dokončanega, pa zanj niso mogli dobiti založništva. Med tujimi zgledi kulturnega zemljevida je omeniti češkega: L. Nekasová, Kde - kdy - kdo (Praga 1947).

— *Jezik in slovnstvo.* Pod uredništvom dr. Antona Bajca, dr. Lina Legiše in dr. Jože Mahničia in kot izdaja Slavističnega društva v Ljubljani je zaključila 3. letnik revija Jezik in slovnstvo. V člankih, ocenah in poročilih ter zapiskih se

vrste jezikoslovne, literarnozgodovinske in metodološke snovi. Živahni mesečni namenjen predvsem srednješolskim profesorjem, pa tudi vsem številnim ljubiteljem vprašanih vrste. Tu se dopolnjuje ali diskutira veika dedščina štirih ustanoviteljev slovenske vseučiliške slavistike (Prijetelja, Kidriča, Ramovša, Nahtiga), uvajajo se novi pogledi, odkrivajo nove možnosti; predvsem pa skušajo avtorji sistematizirati gradivo tako, da more služiti srednješolskemu pouku. Med sotrudniki se odlikujeta po zrelosti in skušnjah dr. Bajec in dr. Silva Trdinova. Uveljavljajo pa se tudi težnje mlajših in nekateri ugodno presebečajo z resnostjo in živim zanimanjem za svoje predmete.

— *Jurij Mihovec.* Lani je Državna založba Slovenije izdala Škerjančev monografijo o tem skoro pozabljenem slov. skladatelju. Mihovec, r. l. 1805 v Ljubljani, je podobno kot Gallus deloval izven domovine; živel in umrl je (1882) v Franciji. Povečal se je predvsem salonski in lažji odrski glasbi.

— *Šolske knjižnice v Sloveniji.* 1644 šol v Sloveniji je l. 1955 imelo 1513 šolskih ali dijaških knjižnic (učiteljske in profesorske knjižnice tu niso vštete) s 454.171 zvezki. Torej je na eno knjižnico prišlo 156 učencev in na enega učenca 1,6 zvezkov. Pri 83 % teh knjižnic knjižni sklad ni dosegel 300 zvezkov.

— Knjižni trg narašča in so zahteve založništva vedno večje. Največja težava je bila v ceni tiska, ki je po vsem svetu predrag. Zato so morali misliti na to, kako iznajti stroje, ki bi stroške produkcije znižali. V Švici so iznašili tiskarski stroj, ki je neke vrste rotacija za tiskanje knjig. Izdeluje ga tovarna DUPLEX in jih je do sedaj izdelala 600 in pred kratkim so dobili tak stroj v Ljubljani in je prvi te vrste v Jugoslaviji. Stroj odtisne in zloži na uro 6000 izvodov pole, streže stroju pa samo en delavec. Mladinski list Pionir z 32 stranmi in 80.000 izv. natisne in z ozi stroj v 6 urah (poprej so tiskali isto naklado 12 in pol dni). Prešernova družba je svojo naklado 80.000 naročnikov (skupno 400.000 knjig) na istem stroju natisnila v približno 500 urah ali 64 delovnih dneh, dočim je prej trajal tisk enake naklade 275 dni. Stroj lahko tiska tudi v več barvah.

— Francoska knjižna proizvodnja je v letu 1956 znašala 11.377 različnih del, od tega 10.016 izvirnih del (pr. bl. 35 na dan). V letu 1955 je bilo objavljenih 11.795 del. V letu so iz Francije izvozili knjig v vrednosti 7 milijard frankov (pr. bl. 20 milijonov dolarjev).

(Dalje s 3. strani.)

Verjetno noben Slovenec tako ne pozna nam najbližjega slovanskega, hrvaškega naroda, gotovo ga nihče tako nima v srcu. Od 1931 do 1937 je bil ud uprave Hieronimovega zavoda, 1936-1937 tudi spiritual. Dosti je pomagal, da se je vprašanje zidave novega zavoda ob regulaciji okolice Avgusteja tako zadovoljivo rešilo. Veliko se je prizadeval za Slovake, z veliko ljubeznijo je pospeševal tako obetajoči razvoj Družbe na Slovaškem.

Silni slovenski patriotizem, ki spominja na po krvi in duhu kongenialnega Jegiča, se je v vsej moči razodel, ko sta Hitler in Mussolini njegov narod zapisala uničenju. Da so v Ameriki sporočila o nacističnem divjanju nad Slovenci sprejeli kot verodostojna, je predvsem njegova zasluga. Po želji p. Ledochowskega jih je sloviti jezuitski pisatelj p. John La Farge 1944 naznanil ameriški javnosti. Od neštetnih posredovanj, ki so mu jih naložila leta okupacije, omenim samo tisto ob tržaškem procesu 1941, ko je bilo rešenih več slovenskih življenj. Ne-strankarsko zgodovinosje bo pokazalo, da je bila pot p. Tacchi - Venturija 1942 v Ljubljano afirmacija pravic okupiranega slovenskega prebivalstva. V letih, ko so klicali Slovencev v spomin uničevalne pohode Cezarjevih legij in jim pripravljali barake v ukrajinskem Neukrainu, za Slovence ni samo neutrudno delal, ampak tudi trpel, toliko, da je vidno slabel, enako kot ob pogledu na rušenje slovenskega katoliškega naroda pod oblastjo partije. Ko bodo dostopni arhivi in bodo priče spregovorile, bo postalo očito, kako se je p. Prešeren tudi po drugi svetovni vojski prizadeval za svoj narod in njegove pravice.

Kdor bo pisal zgodovino slovenske navzočnosti v Rimu, bo prvo poglavje preprosto moral nasloviti z zgolj njegovim imenom. Do njega Slovencev v Rimu ni bilo. Ni bilo besednika, ki bi avtentično mogel povedati, kaj mislimo in kako čutimo. Več kot dve stoletji nazaj je treba iti, da dobimo slovenskega človeka s približno tolikšnim pomenom. Kamničan Kobay SJ je bil devet let Procurator Germaniae (umrl 1727), v času španske vojske se je izkazal za posebno spretnega diplomata.

Že med vojsko je bistveno pomagal pri pomožnih akcijah za naše ljudi po koncentracijskih taboriščih. Kako je pomagal vsem, ki so se nanj obračali, more med tolikimi drugimi pričati tudi Bratko Kreft. Reka beguncev po vojski ga je spet klicala h karitativnemu delu, ki še sedaj traja v okviru Papeške pomoči. Slovensko semenišče v zdomstvu ga je že večkrat imenovalo med svojimi prvimi dobrotniki.

Ob vsej prisotnosti narodnega čutenja, bi se motil tisti, ki bi v tem samem iskal zadnjih nagibov za Slovence, samo resnična nadnaravna vnema za zveličanje duš jo do kraja razloži. Teh je povsod iskal. Prvi se je zavzel za številne samim sebi prepuščene gospodinjske pomočnice v Rimu in to v času, ko je fašistična policija budno pazila nad vsakim zbiranjem Slovencev.

Gotovo brez velikih naravnih zmožnosti nikdar ne bi bil poklican na tako odgovoren položaj. Pa spet samo nadnaravna rast v duhu Ignacijevih Eksercij in Konstitucij Družbe Jezusove pojasni njegovo osebnost. Kdor je poznal samoraščene silaka, kakršen je bil rajni pesnik dr. Anton Novačan, ve, da mu zlepa kdo ni imponiral. Spričo p. Prešerna je postal ves spoštljiv, v a siceršnja objestnost ga je minila. Prinašal mu je v pogled svoj Péti evangelij, ali ne bi ostal Novačan, če bi sledil vsem patrovim nasvetom.

Prav gotovo med vsemi slovenskimi osebnostmi izven domovine ni nikogar, ki bi imel toliko smisla za velikopotezna in pogumna dejanja in podjetja kot zlatonaršnik p. Prešeren. Zato nič ne presenetli, da je tako točno razumel prizadevanje Slovenske kulturne akcije, ki ji je vedno naklonjen stal ob strani. Naša urednja kulturna ustanova v zamejstvu je srečna, da more ravno ob njegovem jubileju izdati pesniško zbirko p. Karla Vladimírja Truhlarja.

D. F.

[NOBELOVA NAGRADA BORISU PASTERNAKU

Letošnjo Nobelovo nagrado za literaturo je prejel ruski pisatelj Boris Pasternak za svoje delo "Dr. Živago". Knjgo je pisal deset let in ko je zaman pokušal, da bi jo izdal v Sovjetski zvezi, je rokopis dostavil sestram, ki živita v Londonu. Odločitev za izdajo dela v inozemstvu pa je padla šele na setankih z italijanskimi pisatelji in izdajatelji v Moskvi. Med njimi je bil tudi založnik iz Milana, ki je sicer znan kot član italijanske komunistične partije. Dogovorjeno je bilo tudi, kako bo delo izšlo v Franciji. Tudi tam je prevzel glavno skrb za izdajo založnik, ki pripada komunističnemu kulturnemu krogu. Takoj po izidu v Italiji je delo postalo svetovna senzacija. V nekaj mesecih je izšlo 16 italijanskih izdaj, kmalu je izšel prevod v Londonu in nato v Parizu. Zlati londonska kritika je kvalitetno stran dela pohvalila in omenila, da je "Dr. Živago" ruski Hamlet dvajsetega stoletja. Med tem je pisatelj mirno živel v bližini Moskve. Nekaj milj od mesta je namreč naselje vil in zgradb, kjer daje sovjetska vlada domovanje vsem pisateljem in

umetniškom, ki so člani pisateljske zveze ali umetniškega združenja. Pravila zveze pa določajo, da mora stanova ec zapustiti hišo, ako se kako pregrešil in ga pisateljska zveza izključi. Ko je bil v oktobru kongres pisateljev v Moskvi, je Pasternak obiskal italijanski pisatelj Alberto Moravia, ki je bil sam močan kandidat za letošnjo Nobelovo nagrado. Nagrada je visoka tudi po svoji finančni plati: nad 41.000 dolarjev (ok. tri milijone pesov).

Sloves kjige se je z nagrado še povečal. Pasternakova slika razvoja komunizma v Rusiji je v Živagu postala pla tčna. Popis oktobrske revolucije in dogodkov ni bil samo kritika razmer: bil je tudi prerez oč ščevanja ruskega človeka in ker knjigo zaključuje zbirka lirike religiozne vsebine (Pasternak je rad navajal v razgovorih, da mu je glavni vir umetnostne inspiracije branje svetega pisma), je privlačnost knjige naraščala, obenem pa radovednost, kako je mogel tako delo napisati sovjetski pisatelj in jo upal izdati v tujini, potem ko je b'lo delo v Rusiji odklonjeno. Pasternak je nad 60 let star in pripada veliki generaciji ruskih pisateljev po prvi svetovni vojni. Ob izbruhu stalinovskih procesov v letih 1935 je prenehal objavljati samostojna dela in se posvetil prevajanju Shakespeara in Goetheja. Visoka vrednost prevodov je bila tolikšna, da ga je režim moral pustiti pri miru. Toda pisal je še Živaga...

Svetovni knjižni trg je nekaj mesecev poprej pretresala slična sovjetska literarna kriza. Pred dvema letoma je v Moskvi kot podlistek izhajal roman Dudinceva "Ne samo od kruha". Bilo je v času, ko je Hruščev pokopaval Stalinovo senco. Splošno se je mislilo, da je tudi v ruski književnosti nastopila nova doba, ki jo je Ehrenburg že napovedal z romanom "Odjuga". Dudincev je bil še neznan ime, vendar je podlistek vžgal tako, da so ga začeli prepisovati in ga pod roko širiti tistim, ki ga niso mogli v prvem natisu brati. Oblasti so začele kopije loviti, vendar je bilo prepozno. Kopija rokopisa je prišla v Zahodno Nemčijo, kjer je prevod kmalu izšel in se kot bestseller razširil hitro po vsem svetu (prevod je izšel lani tudi v Ljubljani). Dudincev je postal svetovni pisatelj in v Moskvi so ga nekaj časa pustili pri miru. Kmalu pa je bilo objavljeno, da bo delo izšlo tudi v Rusiji, vendar bo avtor "korigiral" nekatere napake. Ko je knjiga izšla, je bila vzporedno z razvojem politike Hruščeva deležna kritike in Dudincev se je moral popravljati in dodajati izjavo za izjavo. Toda vse to še ni bilo dovolj.

Sovjetska vlada ima za ravnanje s pisatelji posebne metode. Meni, da ni zavisti in obračunavanja nikjer toliko, kakor ba je med literati in umetniki. Nekje v Sibiriji je moral po kazni prisilno bivati pisatelj Kocljev, ki se je pregrešil in kritiziral partijo v neki svoji satiri. Zanj je sovjetska policija vedela marsikaj, med drugim tudi to, da je velik osebn nasprotnik Dudinceva in da ga "ne more". Povabili so ga v Moskvo in mu razložili, kakšna zvezda je medtem postal Dudincev. Dali so mu vedeti, da bo "zablestel" na moskovskem knjižnem trgu, ako napiše nekaj proti Dudincevu, če napiše drugo plat delu "Ne samo od kruha". Kocljev se je spravil na delo in nekaj mesecev nato je izšla knjiga, ki ni "strgala" samo junaka iz Dudincevega romana, ampak tudi narisala "pravo podobo" Ludinceva samega... In kako bodo udarili po Pasternaku?

Boris Pasternak je prejel Nobelovo nagrado in komaj so mu prinesli novico, se je švedski akademiji zahvalil za priznanje, ki ni velja o samo njemu ampak vsej ruski književnosti. Vsi prejemniki Nobelove nagrade (Camus, Eliot, Russel) so poslali čestitke v Moskvo. Nekaj dni je ruski tisk molčal. Vendar začelo se je kmalu. Nastopila je sovjetska pisateljska zveza in Pasternaka izključila, prišle so "masovne" organizacije in se izlivala v ogorčene obsodbe. Pasternak je nato sporočil, da nagrado odklanja; na zapadu pa so zapisali, da tem Pasternakovim besedam ne morejo več verjeti, ker ni ja no, ali je Pasternak še svoboden. Spregovoril je celo Hruščev in sporočil pisatelju, da naj kar odide v Stockholm po nagrado, vendar se naj od tam ne vrne! Naj posledje živi v kapitalističnem rajju. In Pasternak mu je dal vedeti, da bi življenje izven domovine zanj pomenilo smrt... prosi, da naj ga ne izženo iz domovine... noče iz domovine...

Vekovit problem: komunizem se pisateljevega peresa ne boji. "Noče" pa si mazati rok z njegovo krvjo in mu daje celo možnost, da naj v tujini uporablja "svobodo" proti njemu. Pisatelj pa se stavlja v boj proti tej tezi in navaia, da pomeni življenje izven domovine — smrt. Rajje umre kot pa da bi šel onstran meje v svobodo. Ponavlja se dvoboj, ki ga je pred več ko dva tisoč leti začel že Sokrat v Atenah. Takrat je bil svet majhen; danes je svet širok in napoveduje se nova civilizacija atomskih in jedrnih bogastev, ko bodo ljudem dve tretjini vsega dela namesto človešk h možgan opravljali elektronski možgani. Ves svet bo ba je postal ena sama velika domovina... In vendar se je našel pisatelj in povedal, da pravilno služi domovini le tisti, ki ji služi iz lastne notranje svobode. Kdor tako dela, ni zločinec proti narodu, domovini, človeštvu. Kdor ne bi sledil temu glasu, je bolje, da umre, umre mu duša, predno je usahnilo pero!

Pesniška zbirka Rafka Vodeba Človek sem, je na razpolago pri za'ozbi Tabor, lahko pa jo naročite tudi pri Slovenski kulturni akciji. Cena zbirki je 50 pesov in ker je naklada majhna, bodo posamezni izvodi imeli tudi bibliofilsko vrednost. Avtor in založba sta sklenila ves izkupiček pokloniti tiskovnemu skladu Slovenske kulturne akcije.

— Med knjižnimi deli v Jugoslaviji je doživel največ izdaj roman Ive Andrića Most na Drini in je b'l preveden tudi v štiri jezike. Sledi druga Andrićevo delo Travniska kronika, ki je bila prevedena v pet tujih jezikov. (V Franciji delo ni prišlo na trg, ker je bilo izdano samo za člane nekoga knjižnega kluba.) Na drugem mestu so dela Dobrice Cosića.

— Državna založba v Ljubljani izdaja Dela slovenskih pisateljev. Izšel je sedmi zvezek Levstikovih del in je s tem zbirka dossegla visoko število 60 knjig. Letos bo tudi izšel sedmi zvezek Tavčarjevih zbranih spisov, ki jih urejuje Marija Boršnikova. V sedmem zvezku so feljtoni, podlistki, kritike in polemike (literarne), ki jih je Tavčar objavljaval v dnevnem časopisju, zlasti v Slovenskem narodu.

— Pri založbi Sinji galeb je izšla v novi izdaji Finžgarjeva povest Pod svobodnim soncem. Ilustriral je delo Marij Pregelj.

— Pri Cankarjevi za'ozbi je izšla zbirka pesmi F. G. Lorca. Pesem hoče biti luč, ki jo je prevedel Jože Udovič.

— Izbrana dela Ivana Cankarja so izšla v Rusiji. Knjiga obsega 550 strani, prevode pa sta oskrbela Slovenec S. Urban, ki je živel v Odesi in A. Romanenko. Prvi ruski prevod Cankarjeve Hiše Marije Pomočnice pa je izšel že leta 1910.

— Jean Paul Sartre je napisal novo dramo Ljubezen. Izvajanje dela bo trajalo pet ur. Pred leti je napisal komedijo Nekrasov, ki je trajala 4 ure; v Parizu je imela precejšen uspeh, drugod po svetu pa ni "vžgala."

— Monografija Vojislava Moleta o ruski umetnosti nosi naslov "Ruska umetnost do leta 1914" in jo je prevedel iz polščine France Vodnik, uredil pa Karel Dobida. Izšla je pri Slovenski Matici in nosi letnico 19577.

NOVE IZDAJE
SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

NAJLEPŠA DARILA ZA MIKLAVŽA BOŽIČ IN
NOVO LETO

Za mladino:

Mirko Kunčič

GORJANČEV PAVLEK
SODOBNA BAJESLOVNA POVEST

Zajet je pravlični Triglavski svet, slovenska pesem in slovenska zemlja v okviru moderne tehnike in sodobne Argentine.

Za vse:

Neva Rudolf

ČISTO MALO LJUBEZNI

Črtice slovenske pisateljice, ki vnaša v slovensko književnost prvič avstralske motive s spomini na slovensko tržaško obalo.

Za ljubitelje poezije:

Karel Vladimir Truhlar

NOVA ZEMLJA

Sodobna globoko ubrana lirika našega rimskega pesnika.

"GORJANČEV PAVLEK" bo izšel 20. novembra. Na razpolago bodo izvodj broširani in vezani (karton ali platno) in sicer na Alvarado 350, Ramos Mejía in v Dušnopastiški pisarni, Ramón Falcón 4158 ter pri poverjenikih.

LETOS STARŠI RES NE BODO V ZADREGI PRI IZBIRI
DARIL ZA MLADINO:

"GORJANČEV PAVLEK"

bo veselje in sreča za vsako slovensko družino.

— Pisatelj Ksaver Meško je slavil šestdesetletnico mašništva. Slovesnost je opravil v največjem zatišju in sicer pri lazaristih v cerkvi sv. Jožefa nad Celjem.

— Pisatelj Jože Brejc, eden najožjih sodelavcev Edvarda Kocbeka pri Dejanju, je že nekaj let moral tajiti svoje ime in so mu objavljali samo dela, ki jih je pisal pod psevdonimom Jože Javoršek. Sedaj je napisal novo dramo Veselje do življenja, ki jo je uprizoril eksperimentalni oder "Oder 57" in sta nastopili tudi Milena Šaričeva in Vida Juvanova. Dasi je delo doživelo pri občinstvu uspeh, mu napovedujejo skorajšnji konec, ker bo moralo s sporeda "zaradi ideoloških razlogov."

— Pisatelj Metod Turnšek tiska v Trstu nov roman, ki se godi med drugo svetovno vojno na Koroškem. Za tem bo izšel dramski spev Kralj Samo.

"GLAS" je štirinajstnevnik. Izdaja ga Slovenska kulturna akcija, Alvarado 350, Ramos Mejía, FCNDFS, Buenos Aires, Argentina. Ureja uredniški zbor. Tiska tiskarna "Federico Grote". (Ladislav Lenček C.M.). Montes de Oca 320 Buenos Aires

— Knjižna sekcija UNESCA objavlja statistične podatke o izhajanju knjig pri posameznih narodih. Zanimivi so podatki o nakladi prevodov, ki izhajajo v Sovjetski zvezi. Po teh podatkih bi bila Sovjetska zveza tista, kjer izide največ prevodov. Največjo naklado dosega Shakespeare in Victor Hugo. Prevodi so večinoma zelo kvalitetni in mojstrski so zlasti tisti, ki jih je oskrbel pesnik Boris Pasternak, ki je letos prejel Nobelovo nagrado za literaturo. Poleg Shakespeara je Pasternak prevedel tudi Goetheja in je zlasti Faust prepesnitev visokih vrednot. V vseh štiridesetih letih po revoluciji pa vzbuja pozornost dajstvo, da je najbolj brana tuja knjiga v Sovjetski zvezi Dantejeva Božanska komeja. Kritika pravi, da jo je sedaj znova genialno prevedel Lozinski. Z njegovim prevodom so zasenčeni vsi dosedanji ruski prevodi Danteja.

— UNESCO objavlja, da letno izide približno pet milijard knjig na svetu. Od tega jih izide v Rusiji eno milijardo. Vendar vzbuja pozornost dejstvo, da je največ izdaj doživelo delo Maksima Gorkega in sicer 2356 in v skupni nakladi 88.421.000 izvodov. To je pač največja naklada, ki jo je kdaj doživel kak pisatelj, vendar je imel režim pri tem svoje namene, navajajo podatki.

— Na kongres slavistov v Moskvi so bili povabljeni tudi slovenski profesorji ljubljanske univerze. Odšla je delegacija, v kateri so bili dr. Anton Slodnjak, dr. Bratko Kreft, dr. Marija Borštnik in Emil Štampar.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Gledališki odsek

Sobota 22. novembra ob osmih zvečer
na odru župnijske dvorane v Ramos Mejía

P O N O V I T E V

Anton Tomaž Linhart

TA VESELI DAN

ali

MATIČEK SE ŽENI

Ena komedija v pet aktih.

Režija: *Nikolaj Jeločnik*

Scena: *arh. Marijan Eiletz*

Igrali bodo:

Pavči Maček Eiletzeva, Marija Kutnar Jeločnikova, Marjeta Smersu, Frido Beznik, Maks Borštnik, France Hribovšek, Izidor Kastrevc, Maks Nose in Jože Rus.

Vstopnice po \$ 20.— in \$ 15.— so v predprodaji na Alvarado 350, Ramos Mejía; v trgovini "Vesna", Bolívar 593, Ramos Mejía in v Dušnopastiški pisarni, Ramón Falcón 4158, Capital.

Sedeži so numerirani.